

Nr 66*Utlåtande i anledning av väckta motioner om höjd dagpenning till värnpliktig m. m.*

Andra lagutskottet har till behandling förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 229 i första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* och nr 286 i andra kammaren av herr *Jansson m. fl.* samt

2) de likalydande motionerna nr 525 i första kammaren av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Larsson, Thorsten*, och nr 612 i andra kammaren av herrar *Boo* och *Larsson* i Borrby.

Motionsyrkandena

I *motionerna I: 229* och *II: 286* föreslås, »att dagpenningen till värnpliktig höjes till tio kronor per dag, varav två kronor per dag avsättes till utryckningspremie, samt att rätten till fria hemresor vidgas så, att fria resor i princip tillämpas för hemortsbesök i samband med ledighet vid veckoslut och helger».

I *motionerna I: 525* och *II: 612* hemställs, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt provning och förslag till höjning av menig och värnpliktigs daglön till tio kronor samt till en härtill anpassad justering av övriga kategoriers daglöner».

I de förstrnämnda båda motionerna anföres, att det måste anses som ett rimligt krav att de värnpliktigas ekonomiska och sociala villkor utan dröjsmål förbättras samt att detta bör ske genom höjning av daglönen och familjepeningen, genom att bostadsbidraget fastställs så att det täcker hela hyresbeloppet för den inkallades familj, genom ökat antal fria resor och genom höjning av utryckningsbidraget.

Beträffande de skäl motionärerna i övrigt åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till *motionerna II: 286* och *II: 612*.

Gällande bestämmelser m. m.

De till värnpliktiga (varmed här inte avses krigsmaktens fast anställda personal) utgående ekonomiska och sociala förmånerna, för vilka redogörs i de följande, har i viktiga avseenden förbättrats under de senaste åren för

att en anpassning till prisutvecklingen och den allmänna standardstegringen i samhället skulle uppnås.

Fria resor

I 3 § *värnpliktsavlöningskungörelsen* stadgas bl. a., att värnpliktig under första tjänstgöring äger åtnjuta fem fria resor samt att värnpliktig, som under första tjänstgöring utnyttjat honom tillkommande fria resor, må medgivnas fri resa i samband med sådan tjänstledighet för enskild angelägenhet av vikt, som inte utan viktiga skäl fått vägras honom. Bestämmelserna gäller sedan den 1 juli 1963 och den 1 januari 1964. Före förstnämnda datum var de fria resorna tre till antalet.

I Tjänstereglemente för krigsmakten (TjRK), kap. 11 mom. 25, preciseras de enskilda angelägenheter av vikt för vilka tjänstledighet ej får vägras utan viktiga skäl:

- a) betydelsefull familjeangelägenhet, såsom eget eller eget barns eller adoptivbarns bröllop eller hustrus, makes, eget barns, adoptivbarns, trolovads, föräldrars, far- eller morföräldrars, svärföräldrars eller syskons svåra sjukdom eller begravning;
- b) bouppteckning eller arvskifte efter nära anhörig;
- c) ekonomisk angelägenhet av särskild betydelse för den sökande;
- d) egen flyttning;
- e) egen viktig tentamen eller examen;
- f) besök vid arbetsförmedling, arbetsställe eller familjebidragsnämnd för att förbereda övergången till civil verksamhet, om besöket icke kan ske på fritid eller under annan ledighet än tjänstledighet;
- g) förhandlingsuppdrag för personalorganisation.

Tjänstledighet för enskild angelägenhet, som avses i b)–g), bör beviljas endast i undantagsfall under befäls-, repetitions- eller beredskapsövning.

Utöver av värnpliktsavlöningskungörelsen medgivna fria resor har värnpliktig viss begränsad möjlighet att erhålla resebidrag av statsmedel i ömmande fall. Kostnaderna härför bestrides av en anslagspost å 10 000 kr, Lån och bidrag till värnpliktiga i brådskande fall, som ingår i reservationsanslaget fritidsverksamhet m. m. på försvarshuvudtiteln. I Kungligt brev den 5 juni 1959 har lämnats följande föreskrifter för anslagspostens användning:

»Medlen må efter noggrann behovsprövning utgivas såsom smärre bidrag till värnpliktiga eller deras anhöriga för sådant behov av brådskande natur, som icke lämpligen kan tillgodoses i annan ordning.»

Anvisningar för föreskrifternas tillämpning har lämnats av försvarsstabens personalvårdsbyrå (i byråns meddelanden 1961: 9/10 och 1962: 3). Enligt dessa utgör det fall då en värnpliktig beviljats tjänstledighet för enskild angelägenhet men saknar medel för hemresa ett typexempel på godtagbara anslagsändamål. Huruvida resehjälpen bör lämnas i form av lån eller som bidrag utan återbetalningsskyldighet får avgöras med hänsyn till omständigheterna.

Slutligen kan erinras om den under förslagsanslaget Familjebidrag å försvarshuvudtiteln upptagna anslagsposten Särskild hjälpverksamhet till förmån för de värnpliktiga och deras familjer. Ur anslagsposten må bidrag utbetalas för tillgodoseende av sådant av militärtjänstgöring föranlett särskilt behov, som icke kan tillgodoses inom ramen för gällande familjebidragsförfattningar och ej heller finnes skäligen kunna avhjälpas i annan ordning. Till erhållande av bidrag må ifrågakomma såväl värnpliktig som medlem av den värnpliktiges familj. Ur anslaget, som f. n. lyder på ett belopp av högst 125 000 kronor, kan även resebidrag utgå.

I ett den 9 mars 1965 i riksdagens andra kammare avgivet svar å *interpellation* angående vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga har *chefen för försvarsdepartementet* uttalat bl. a. följande:

Innevarande budgetår är anslaget för reseersättningar till värnpliktiga m. fl. upptaget till 15,7 milj. kr. Däri inkluderas bl. a. resor till inskrivning, första tjänstgöring och repetitionsövningar. Det torde vara en rimlig uppskattning att åldersklassens nuvarande fem fria resor tar ca 8 milj. kr. av anslaget. Om obegränsat antal fria resor skulle införas och man räknar med att varje veckoslut utnyttjades för resa skulle detta innebära en åtta-dubbling av nuvarande kostnader, alltså 64 milj. kr. Därtill skulle komma en väsentlig kostnadsökning i samband med repetitionsövningar.

Penningbidrag m. m.

Jämlikt 12 § *värnpliktsavlöningskungörelsen* erhåller värnpliktig under tjänstgöring *penningbidrag* med följande belopp för dag:

	Kronor
Menig, som icke tillgodoräknats tjänstgöringstid om sammanlagt 304 dagar	4:—
Annan menig, vicekorpral, 2. klass sjöman	5: 50
Korpral	7:—
Furir	8:—
Överfurir, rustmästare	8: 75
Sergeant	9: 75
Fänrik, fanjunkare	12:—
Löjtnant, förvaltare	14: 50
Kapten och högre	17: 50

Penningbidragen utgår med nämnda belopp sedan den 1 juli 1963. Närmast dessförinnan var de båda lägsta bidragen 2 kr. 75 öre och 3 kr. 75 öre. I genomsnitt höjdes penningbidragen nämnda datum med 45 %.

Till värnpliktiga, som avses i 27 § 1 mom. A., B. och D. värnpliktslagen, d. v. s. huvuddelen av de värnpliktiga, och som tjänstgjort minst 180 dagar i följd, utgår jämlikt 32 § nämnda kungörelse *utryckningsbidrag* med 200 kr. Stadgandet infördes den 1 juli 1963.

Familjebidrag

Gällande bestämmelser om familjebidrag återfinnes i *familjebidragsförordningen* och *familjebidragskungörelsen* den 29 mars 1946 med däri sedermera vidtagna ändringar. Familjebidrag kan på i författningarna närmare angivna villkor utgå under tjänstgöring vid krigsmakten och civilförsvaret. Bidragsformerna är familjepenning, bostadsbidrag, näringsbidrag, sjukbidrag och begravningsbidrag. Familjebidrag är en behovsprövad form av hjälp, som utgår då inkomsterna under militärtjänstgöring eller civilförsvartjänstgöring inte förslår att inom viss ram täcka levnadskostnaderna för anhöriga till den tjänstgöringsskyldige, vilka för sin försörjning är beroende av honom.

Familjebidrag, vilket annorledes än såsom näringsbidrag utgår till värnpliktig, räknas inte till skattepliktig intäkt.

Familjepenning utgår med högst nedanstående belopp för dag:

Kronor

- 1) För hustru och fränskild hustru ävensom — därest värnpliktig icke sammanlever med hustru eller hustrun, med vilken han sammanlever, är arbetsoförmögen — för annan familjemedlem, som förestår hemmet åt värnpliktig med hemmavarande familjemedlem under 16 år 9: —
- 2) För annan familjemedlem över 16 år än som avses under 1) . . . 4: 70
- 3) För annan familjemedlem under 16 år än som avses under 1) . . 4: 15

Familjepenning må även, när synnerliga skäl föreligger och efter särskilt medgivande, utgå för värnpliktigs moder, som förestår hans hem, med högst 9 kr för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

Avgörande för *bostadsbidragets* storlek är i första hand kostnaderna för den bostad, den värnpliktige hade på inryckningsdagen, däri inberäknat kostnaderna för uppvärmning.

Det närmare bestämmandet av de nu nämnda familjebidragens belopp beror av en behovsprövning, som i fråga om den trängre familjekretsen (varmed avses hustru, med vilken den värnpliktige sammanlever, samt barn och adoptivbarn) är normerad men i övriga fall fri. Bestämmelserna om normerad behovsprövning innebär i huvudsak följande. Först fastställs summan för månad av familjepennings högsta belopp och kostnaden för bostaden. Denna summa utgår, därest den värnpliktige eller av honom beroende anhöriga icke har inkomst under tjänstgöringen. Inkomster som uppbäres under tjänstgöringstiden reducerar familjebidraget enligt följande. Den värnpliktiges från civil anställning behållna inkomst skall, i den mån den överstiger en fjärdedel av den normala inkomsten, avdragas från familjebidraget. Har den värnpliktiges hustru arbetsinkomst, som uppgår till eller överstiger 1 200 kr. för månad, utgör en fjärdedel av inkomsten avdrags-

fritt belopp, medan överskjutande del skall med hälften avdragas familjebidraget. Har hustrun lägre arbetsinkomst än 1 200 kr. för månad är det avdragsfria beloppet 300 kr. för månad. Återstoden föranleder med halva sitt belopp avdrag å familjebidraget. Minderårigt barns inkomst ävensom inkomst av kapital kan då de överstiger vissa belopp medföra avdrag å bidraget.

Den fria behovsprövningen innebär, att vid bestämmande av familjepening och bostadsbidrag, »skälig hänsyn» tas till de inkomster, som åtnjutes av den värnpliktige och familjemedlemmarna.

I en *motion* till 1963 års riksdag påkallades en omprövning av reglerna för normerad behovsprövning, därvid motionären gjorde gällande, att hänsyn vid behovsprövningen inte togs till att hustrus arbete ofta föranleder utgifter för barntillsyn och liknande. Motionen behandlades i *andra lagutskottet*, som i sitt av *riksdagen* godkända *utlåtande nr 32* uttalade, att vad i motionen anförts inte utgjorde tillräckliga skäl för en översyn av ifrågavarande regler i de avseenden motionären påkallat.

Näringsbidrag må utgå till värnpliktig, som driver näring eller rörelse, till bestridande av avlöningskostnader, som uppkommer till följd av att särskild arbetskraft måste anlitas för att under den värnpliktiges tjänstgöring helt eller delvis ersätta honom. Utan särskilt medgivande av tillsynsmyndighet får bidrag dock inte utgå till värnpliktig, som fullgör första tjänstgöring. Bidraget utgår med högst 25 kronor för dag.

Ärenden som avses i familjebidragsförordningen handläggs i varje kommun av en familjebidragsnämnd. Nämndens beslut i ärenden, varom nu är fråga, kan överklagas hos vederbörande länsstyrelse. Över länsstyrelsens beslut får klagan föras hos kammarrätten, som är sista instans.

Värnpliktsförmånerna är för närvarande under övervägande av statliga utredningar, nämligen *1960 års värnpliktsutredning* och *1965 års försvarsutredning*.

Värnpliktsutredningen, som enligt sina direktiv haft att verkställa en allsidig översyn av värnpliktsystemet och särskilt av de värnpliktigas utbildningstid och dennas fördelning, har enligt uppgift även övervägt en anpassning av värnpliktsförmånerna till det nya utbildningssystem utredningen ämnar föreslå. Utredningen lär inom kort komma att redovisa huvuddelen av sitt uppdrag.

Försvarsutredningen har till uppgift att utreda krigsmaktens och civilförsvarets allmänna inriktning, omfattning och kostnader för tiden efter budgetåret 1966/67 och skall vid utformandet av sina förslag i fråga om krigsmaktens och civilförsvarets omfattning och kostnader söka klarlägga de ekonomiska konsekvenserna och ta hänsyn till de ekonomiska förutsätt-

ningarna. Utredningen lär komma att göra en relativt detaljerad översyn av de värnpliktigas nuvarande ekonomiska och sociala förmåner samt bland annat pröva frågan, om antalet fria resor bör ökas av sociala skäl.

Utskottet

Till värnpliktiga utgår i huvudsak följande ekonomiska och sociala förmåner. Under första tjänstgöring åtnjutes fem fria resor samt i visst fall ytterligare en fri resa i samband med tjänstledighet för enskild angelägenhet av vikt. Under särskilda omständigheter kan därjämte resebidrag av statsmedel utgå ur vissa anslag. Under tjänstgöring erhåller värnpliktig penningbidrag, vilka till sin storlek varierar, beroende på den värnpliktiges tjänsteställning, och utgör fyra kronor för dag i fråga om menig, som inte tillgodoräknats tjänstgöringstid om sammanlagt 304 dagar. Utryckningsbidrag med 200 kronor utgår till värnpliktiga, som tjänstgjort minst 180 dagar i följd. Slutligen kan de värnpliktiga under tjänstgöring åtnjuta familjebidrag, som är en behovsprövad form av hjälp, vilken utgår då inkomsterna under tjänstgöringen inte förslår att inom viss ram täcka levnadskostnaderna för anhöriga till den tjänstgöringsskyldige, vilka för sin försörjning är beroende av honom.

I förevarande motioner I: 229 och II: 286 föreslås, att dagpenningen till värnpliktig höjes till tio kronor per dag, varav två kronor per dag avsättes till utryckningspremie, samt att rätten till fria hemresor vidgas så, att fria resor i princip tillämpas för hemortsbesök i samband med ledighet vid veckoslut och helger.

Jämväl i motionerna I: 525 och II: 612 hemställs om en höjning av menig värnpliktigs daglön till tio kronor, varjämte påkallas en härtill anpassad justering av övriga kategoriers daglöner.

1965 års försvarsutredning, som har till uppgift att utreda krigsmaktens och civilförsvarets allmänna inriktning, omfattning och kostnader för tiden efter budgetåret 1966/67, har erhållit särskilt uppdrag att göra en översyn av de värnpliktigas nuvarande ekonomiska och sociala förmåner samt därvid bl. a. pröva frågan om antalet fria resor bör ökas av sociala skäl.

Utskottet finner det angeläget att frågan om en förbättring av de värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner skyndsamt prövas. Eftersom försvarsutredningen har till uppgift att göra en sådan prövning, synes motionerna kunna överlämnas till denna utredning. Vad utskottet anfört torde böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Utskottet får således hemställa,

- 1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 229 och II: 286 samt I: 525 och II: 612, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad utskottet anfört; samt

2) att motionerna, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 november 1965

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Axel Svensson, fru Carlqvist, herrar Kaijser*, Eric Carlsson, Edström och Dahlberg;

från andra kammaren: herrar Lundberg, Odhe, Johansson i Södertälje*, Wiklund*, Jönsson i Ingemarsgården, Johansson i Skärstad, Ringaby och Göransson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.